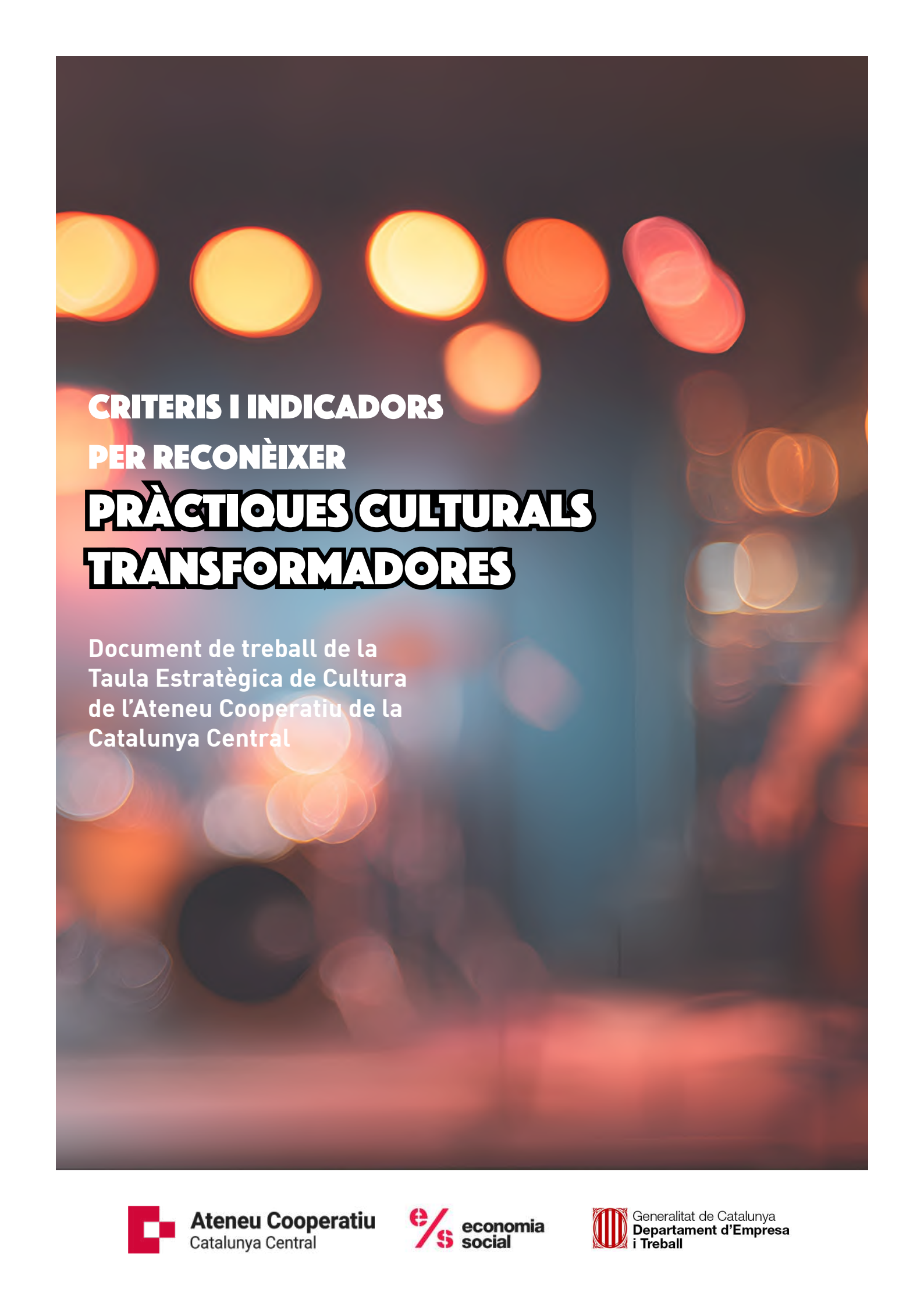

CRITERIS I INDICADORS PER RECONÈIXER PRÀCTIQUES CULTURALS TRANSFORMADORES

Document de treball de la
Taula Estratègica de Cultura
de l'Ateneu Cooperatiu de la
Catalunya Central

Ateneu Cooperatiu
Catalunya Central

**economia
social**

Generalitat de Catalunya
**Departament d'Empresa
i Treball**

CRÈDITS:

Coordinació i continguts de les sessions: Javier Rodrigo (Transductores/Artibbarri) amb el suport del Cercle de Cultura de l'Ateneu Cooperatiu de la Catalunya Central.

PARTICIPANTS DE LES SESSIONS:

Cultura del Bé Comú
Festival Cantilafont
Fundació La Plana
Pol·len Edicions,
Cardant Cultura,
Konvent,
Casa de la Música de Manresa,
Txarango,
KULT.

INTRODUCCIÓ

Aquest document recull un conjunt de criteris i indicadors per recopilar i analitzar pràctiques culturals transformadores. Els indicadors s'han desenvolupat a partir del Balanç Comunitari com a eina d'auto-diagnosi i avaluació de la Xarxa d'Espais Comunitaris (XEC)¹. Aquesta eina s'ha adaptat al context de la Catalunya Central mitjançant dues sessions de treball per sistematitzar-los i validar-los. En aquestes sessions van participar-hi les entitats que integren la Taula Estratègica de Cultura² de l'Ateneu Cooperatiu de la Catalunya Central. El present document recull la matriu de propostes de dimensió qualitativa que s'han treballat a partir de les pràctiques de les entitats participants. Les propostes són ampliables i revisables en un futur, ja sigui amb la inclusió de noves pràctiques o respostes més quantitatives.

QUÈ ÉS UNA PRÀCTICA DE CULTURA TRANSFORMADORA?

A l'hora de definir els indicadors ha estat necessari plantejar quins elements o vectors defineixen la cultura transformadora. El punt de partida per la concepció de la cultura transformadora era entendre-la de forma àmplia, eixamplant els punts de vista sobre la cultura comunitària i la cultura crítica. En el present document no es pretén establir una definició universal d'aquest concepte, sinó més aviat oferir diferents tipologies o formats en què s'emmarquen diverses pràctiques dins de la cultura transformadora. Des d'una mirada polisèmica, es planteja la cultura transformadora segons aquestes tipologies que es poden barrejar i treballar de diverses formes:

■ Pràctiques culturals que es basen en vincles comunitaris, fundades en un marc de treball comú amb diversos agents on s'activen processos de cocreació, participació i implicació. Aquestes pràctiques es poden definir com a arts comunitàries, arts socials o participatives, i també com a cultura comunitària, encara que aquest darrer terme fa referència a una noció més genèrica de creació, comunitat i proximitat (aquí s'inclouen tant iniciatives comunitàries, d'economia social i solidària, com equipaments públics o equipaments públic-comunitaris).

■ Pràctiques culturals amb impacte i contingut polític vinculades al territori i als conflictes socials. Aquestes pràctiques poden centrar-se tant en la creació de productes culturals com en l'organització d'esdeveniments. Es caracteritzen per un compromís polític clar, tot i que també poden incorporar un component experimental que s'allunya de les pràctiques culturals hegemòniques segons la seva forma d'incidència.

■ Pràctiques que configuren una comunitat artística, connectant creadores, productores, agents culturals i també espectadors/es o usuaris/es. Aquestes iniciatives generen productes i iniciatives culturals que, en la seva producció, circulació i recepció, fomenten vincles i articulen comunitats dins d'un ecosistema cultural dinàmic.

+ Per conèixer una proposta metodològica per dissenyar i avaluar projectes de cultura transformadora, consulteu la guia Una cultura d'impacte per la ruptura, elaborada per Cultura del Bé Comú, la Comunalitat de Manresa i l'Ateneu Cooperatiu de la Catalunya Central

1. Xarxa sectorial de la Xarxa d'Economia Social.

2. La Taula Estratègica de Cultura està impulsada pel Cercle de Cultura de l'Ateneu Cooperatiu de la Catalunya Central i neix per promoure un model cultural d'inspiració cooperativista que vagi més enllà de les lleis del mercat. La seva missió és impulsar i enfortir una cultura que no estigui orientada pels interessos comercials, sinó entendre la cultura com una pràctica social.

UN IDEARI COMPARTIT

Les entitats que hem participat d'aquest procés compartim pràctiques i formes d'entendre la cultura que passen per donar importància al contingut artístic, al pensament crític, a l'activació de nous espais destinats a projectes culturals i al compromís amb la transició ecosocial. Des de cada projecte orientem el caràcter transformador de la cultura en diverses direccions, però compartint uns mateixos principis:

Sobirania cultural. Defensem la creació d'estructures i referents culturals alternatius, promovent processos de creació autogestionats i la gestió democràtica dels recursos destinats a la cultura.

Cultura arrelada. Entenem la cultura com una expressió local i situada que respon a les necessitats concretes del territori, tot contribuint a la cohesió social i a l'articulació de comunitats.

Democràcia cultural. Diferenciem la democràcia cultural de la democratització de la cultura. Apos-tem per la superació del paradigma d'accés a la cultura com la difusió d'aquelles creacions elitistes. Reivindiquem el dret de les persones i comunitats a tenir el temps i els recursos per realitzar les seves pròpies creacions culturals.

Transformació social. Entenem la cultura com un mitjà d'impacte per aquells col·lectius i persones amb un potencial transformador per canviar la societat. La cultura ha d'anar vinculada a intents de transformació social relacionats amb una perspectiva feminista, ecosocial i antiracista.

EL CONTEXT CULTURAL I TERRITORIAL DE LA CATALUNYA CENTRAL

S'identifiquen tres elements que poden definir els projectes culturals transformadors en relació a les diverses realitats de la Catalunya Central: des dels nuclis urbans fins als territoris rurals. La relació territorial moltes vegades comporta la mobilitat i circulació de persones i accions, ja que els àmbits de treball sovint són diversos, dispersos i descentralitzats. Així doncs, en el marc de la Catalunya Central també es reproduïxen tensions internes entre centres i perifèries culturals.

1. Descentralització territorial, pràctica situada i aposta singular

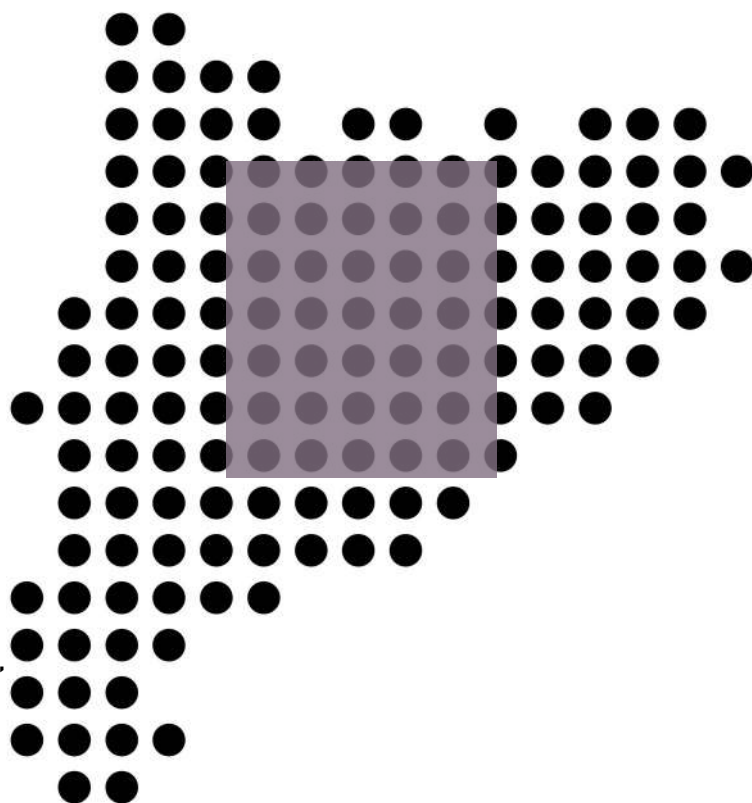
2. Vincles comunitaris i trames disperses

3. Espais i accions culturals intenses i distribuïdes Descentralització territorial, pràctica situada i aposta singular

1. Descentralització territorial, pràctica situada i aposta singular. Les pràctiques dels contextos rurals aposten per una descentralització geogràfica i cultural, fugint dels centres urbans i les produccions exclusivament comercials i hegemòniques. Posa atenció a les relacions de centre/perifèria, promou una forma de treball situada i singular. Aquestes pràctiques i projectes responen al lema: no hi ha cultura sense lloc.

2. Vincles comunitaris i trames disperses. En els territoris rurals, la comunitat es pot entendre com un conjunt de persones, infraestructures naturals i materials que comparteixen un mateix entorn de manera estreta. Tot i això, també pot estar formada per vincles més dispersos i descentralitzats a causa de la despoblació i la distància entre nuclis habitats. La comunitat es concep com una xarxa de relacions, infraestructures i persones, que pot ser molt cohesionada en petits pobles on tothom està connectat, o més difusa en grans nuclis urbans.

3. Espais i accions culturals intenses i distribuïdes. La pràctica cultural es concep com un element de connexió que fomenta la comunitat i les relacions, tant si aquestes són intenses com si estan distribuïdes. No sempre es desenvolupa de manera constant com un procés comunitari continu, sinó que es manifesta en diferents moments d'intensitat, adaptant-se a cada context. Als territoris rurals o fora dels grans nuclis urbans, la pràctica cultural esdevé un espai per generar vincles, establir relacions i promoure la participació. La cultura es vincula al territori i al lloc, ja que cada iniciativa respon de manera singular als arrelaments i connexions pròpies de cada context. Per altra banda, en els nuclis urbans la cultura també pot contribuir a la cohesió social i a la dinamització dels espais. En l'entorn urbà, la cultura pot ser més accessible gràcies a una oferta variada d'equipaments (museus, teatres, biblioteques, centres culturals, etc.) i d'esdeveniments (festivals, exposicions, concerts, etc.), fet que pot facilitar la participació de diferents públics i l'accés a la cultura.

EIXOS DE TREBALL

En aquest apartat es descriuen els eixos de treball a partir d'un esquema que relaciona diferents criteris amb exemples pràctics específics. A més, s'assenyalen indicadors que poden ser útils a l'hora de desenvolupar pràctiques i projectes culturals.

EIX 1: ARRELAMENT AL TERRITORI

1.1 Treball en xarxa i intercooperació

Es treballa de forma conjunta amb altres associacions, cooperatives i entitats locals. Es col·labora amb equipaments i serveis de l'administració pública, tenint incidència en l'elaboració de programes públics i en la gestió de recursos i espais. Es promouen models com la gestió públic-comunitària.

Exemple: S'estableixen col·laboracions amb entitats locals, col·lectius feministes, ecologistes i iniciatives de caràcter intercultural. Es poden organitzar jornades de portes obertes en centres de creació, organitzades conjuntament amb la regidoria de cultura o altres institucions. També es poden treballar temes d'igualtat i gènere amb l'administració pública o es pot col·laborar amb universitats i centres de recerca per afrontar reptes territorials.

Amb quines entitats i agents col·laboreu? Quina tipologia (associacions, cooperatives, administració pública, etc.) i escala (local, comarcal, nacional, etc.) tenen?

1.2 Accions des de les necessitats del territori

Es tracten temàtiques globals i locals del territori des d'una òptica situada i atenent a les necessitats comunitàries: planificació territorial, gestió dels recursos públics, etc.

Exemple: Es tracten temàtiques relacionades amb la gestió de l'aigua o la planificació territorial, tenint en compte les particularitats i reptes de cada context.

Treballeu a partir de les temàtiques o necessitats detectades al territori? Com les heu detectat?

1.3 Accessibilitat i proximitat amb el territori

El projecte s'adapta al context del territori, establint una relació estreta amb la comunitat local. L'accessibilitat es treballa fomentant la proximitat als projectes culturals i garantint els drets culturals de la població.

Exemple: Oferir una programació cultural regular en poblacions que no en disposen. Facilitar l'accés mitjançant entrades reduïdes per a col·lectius específics (per edat, situació econòmica, etc.), per a la població local o a través d'intercanvis de tasques de retorn (voluntariat i suport al projecte). Impulsar jornades de portes obertes, tallers i iniciatives educatives en col·laboració amb centres escolars, econòmiques, etc.).

Quines accions promoueu per apropar les vostres activitats o productes culturals a la població?

EIX 2: IMPACTE I RETORN SOCIAL

2.1 Diversitat en la participació

Es treballa per aconseguir una participació diversa en el projecte. Es dona importància a les persones participants i col·laboradores del projecte considerant-les un agent actiu.

Exemple: Fomentar la incorporació de perfils diversos, ampliant la representació de persones racialitzades, LGTBI+ i altres col·lectius minoritzats. Establir col·laboracions amb projectes vinculats amb el sector primari, la sobirania alimentària, la gastronomia i els sabers populars. Acollir i donar suport a persones en situació de vulnerabilitat, com ara persones desnonades, dones que han patit assetjament, etc. Realitzar formacions sobre accessibilitat i treballar amb col·lectius vulnerables per fomentar la inclusió. Desenvolupar projectes educatius adreçats a joves, en col·laboració amb entitats per organitzar tallers i activitats de sensibilització.

Quins perfils de persones i organitzacions participen del projecte? La participació representa la diversitat del territori?

2.2 Foment de dinàmiques comunitàries i associatives al territori

Promoció de dinàmiques de treball participatiu i comunitari. Es treballa el projecte a partir del disseny col·lectiu amb altres agents.

Exemple: Aplicació de metodologies participatives com la gamificació, utilitzada en programes per aprendre a tocar instruments de manera col·lectiva, creant espais d'aprenentatge compartit. Fomentar la cocreació de continguts culturals a través de la participació directa de les persones implicades en el pro-

jecte. Promoció d'espais de treball comunitari i bancs de recursos compartits.

Quines accions desenvolupeu amb metodologies comunitàries i participatives en les vostres activitats o programes? Quins mètodes fomenteu per la participació, la recerca de solucions col·lectives i la implicació de diverses persones en les accions del projecte?

2.3 Foment d'economies comunitàries i de proximitat

Es promouen models econòmics que van més enllà de l'intercanvi exclusiu de diners o serveis retribuïts, fomentant també l'intercanvi de coneixements i recursos. Es comparteixen infraestructures i recursos per impulsar projectes col·lectius, com l'intercanvi de tasques i coneixements des de la perspectiva de les cures comunitàries. A més, es treballa amb iniciatives locals d'economia de proximitat, social i solidària, amb l'objectiu de promoure el treball i el consum de productes i serveis locals.

Exemple: Vinculació del retorn social d'un projecte amb tasques de manteniment de l'espai o de cures. Es contempla que el retorn social no sempre passi per la mostra final d'un espectacle.

Porteu a terme serveis o intercanvis que no passen per la retribució econòmica? Fomenteu serveis amb empreses de proximitat i de l'economia social i solidària?

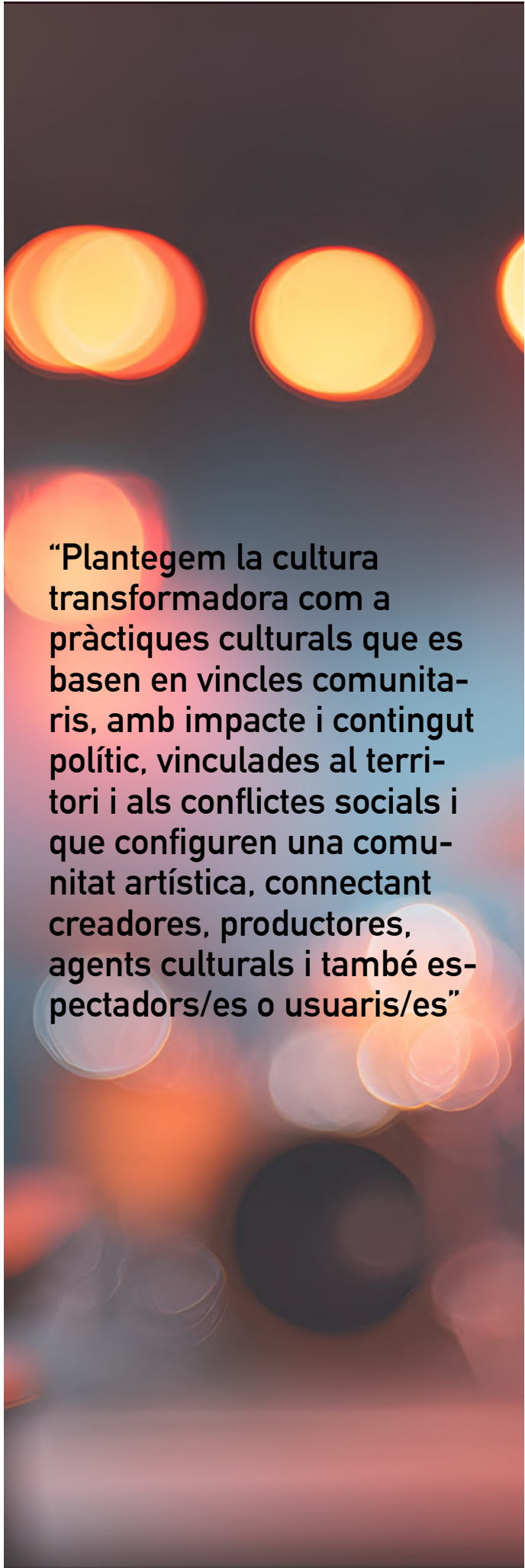
EIX 2: IMPACTE I RETORN SOCIAL

2.4 Consciència social i incidència política

Es dissenyen accions amb voluntat d'incidència política tenint en compte el context social. Es programen continguts i processos de treball des d'una perspectiva ecosocial, antiracista, feminista, interseccional, LGTBI, etc. Es planteja la replicabilitat de les bones pràctiques del projecte per tal d'implementar el seu impacte, escalar la seva dimensió i tenir incidència política, tant en l'administració pública com en altres àmbits.

Exemple: Es promou la publicació de continguts polítics en llibres i revistes per estimular el pensament crític. Els llibres es conceben com artefactes culturals al servei de la transformació social i de la generació del coneixement i no com a simples productes culturals. Es desenvolupen programes de música urbana i altres manifestacions artístiques per centres educatius que aborden temes relacionats amb el sexisme, el racisme o l'assetjament escolar. Els projectes culturals comunitaris poden permetre que les persones siguin protagonistes en la construcció de la memòria, creant espais on comparteixin les seves experiències i records, en lloc de només ser receptores d'una història ja establerta.

Quines accions porteu a terme per l'impacte polític des de la perspectiva ecosocial, antiracista, feminista? En quin d'aquests eixos té impacte el vostre projecte?

“Plantegem la cultura transformadora com a pràctiques culturals que es basen en vincles comunitaris, amb impacte i contingut polític, vinculades al territori i als conflictes socials i que configuren una comunitat artística, connectant creadores, productores, agents culturals i també espectadors/es o usuaris/es”

EIX 3: CURA DE LES PERSONES, PROCESSOS I L'ENTORN

3.1 Sostenibilitat comunitària

Es defineix la participació i la presa de decisions per tal que les persones de la comunitat tinguin un sentit de pertinença i implicació.

Exemple: Es contemplen diverses formes de participació (assemblees obertes, grups de treball, comissions, etc.) en iniciatives que no són completament obertes. També es contemplen tasques de voluntariat i espais per l'activisme.

Com es forma part de l'organització del projecte? Com fomenteu la implicació diversa i el sentit de pertinença d'una forma viable i sana? Quines tipologies de participació i implicació contempleu?

3.2 Sostenibilitat col·lectiva i cures

Es construeixen contextos segurs on totes les persones puguin treballar amb confiança. Es promouen espais i horaris de conciliació adaptats als ritmes de les persones participants. Es defineixen rols i funcions de tots els professionals implicats per tal de reconèixer els seus coneixements.

Exemple: Es contemplen rols diversos dels professionals implicats, tant de l'àrea de creació, producció, educació, etc. Es compta amb protocols d'acollida, usos dels espais, gestió de recursos, convivència i resolució de conflictes.

Es promouen mesures per crear contextos segurs, de confiança i de conciliació? Es compta amb protocols d'acollida, de convivència i resolució de conflictes? Es defineixen els rols i les funcions de les persones implicades en el projecte?

3.3 Condicions laborals equitatives

Es garanteixen condicions salarials equitatives i dignes i el reconeixement igualitari de totes les tasques: productives, reproductives i de cures.

Exemples: Existeix una forquilla salarial petita amb un reconeixement igualitari de les diverses tasques. S'adopten mesures de conciliació i horaris flexibles amb espais de cures.

Quines són les condicions laborals de les persones implicades en el projecte? Són equitatives i justes amb totes les persones treballadores i implicades en el projecte? Garantiu la contractació de les persones que participen de les vostres activitats?

3.4 Sostenibilitat ambiental

Es treballa per la sostenibilitat ambiental amb iniciatives de proximitat i de l'economia social i solidària, tant en la creació de productes i serveis com en altres aspectes de la producció cultural. Existeix un compromís amb el reciclatge, la reutilització de materials i l'eliminació dels plàstics d'un sol ús i altres materials amb gran impacte ecològic. Es visibilitza la petjada ecològica de l'esdeveniment o del producte cultural i es contribueix a la transició ecosocial i a la lluita contra el canvi climàtic.

Exemple: Es promou l'ús de materials reciclats i es minimitza l'ús de plàstics en esdeveniments i festivals. Es mancomunen recursos per a la producció cultural, compartint equips de so, recursos logístics, espais d'assaig, etc. Es treballa amb consultories mediambientals per avaluar l'impacte del projecte. Es fomenta l'ecoedició per reduir l'impacte ambiental dels llibres. Es prioritza l'ús d'energia verda de xarxa o generadors amb

energies alternatives. Es promou la mobilitat sostenible, facilitant l'accés amb transport públic i fomentant el vehicle compartit. Es garanteix la recollida selectiva de residus i el reciclatge dels diferents materials generats.

Quines accions porteu a terme per avaluar i minimitzar l'impacte ambiental del vostre projecte?

EIX 4. PARTICIPACIÓ I DEMOCRÀCIA

4.1 Diversitat de la base social, perspectiva de gènere i interculturalitat

Es garanteix la inclusió de perfils diversos en l'organització interna del projecte. Es contempla que la base social del projecte respongui a la realitat del context local. Es constaten les diferències entre la base social d'un projecte en l'àmbit urbà i un projecte en l'àmbit rural.

Exemple: Es desenvolupen residències com a espais per ampliar la base social del projecte i per incloure col·lectius vulnerables a través de quotes de discriminació positiva. S'aplica una visió interseccional en la configuració de l'equip organitzador d'esdeveniments o festivals, promovent la diversitat i la representativitat.

Quina és la diversitat de perfils en la base social interna del vostre projecte? Quines accions porteu a terme per fomentar la

diversitat de la base social interna del projecte?

4.2 Presa de decisions i gestió del poder

Es promouen diferents formes de participació a nivell intern, com assemblees i espais horitzontals. La presa de decisions es fa mitjançant el diàleg i el disseny col·lectiu amb les diferents persones implicades en el projecte. S'organitzen grups de treball i comissions per afavorir la distribució del poder. Es promouen dinàmiques de treball rotatives per repartir lideratges i per no concentrar la presa de decisions en la mateixa persona o grup.

Exemple: Es determinen les necessitats del projecte de forma assembleària i atenent a les necessitats locals.

Com es prenen les decisions i quines accions feu per promoure la participació en el vostre projecte? Quines eines de facilitació utilitzeu en els espais de participació i presa de decisions?

4.3 Transparència i avaluació del projecte

Es vetlla per la transparència del projecte, tant per les persones implicades com per altres agents col·laboradors i persones participants. Es desenvolupen avaluacions vinculades a l'impacte del projecte.

Exemple: S'utilitzen indicadors i avaluacions internes per analitzar els resultats del projecte.

Existeixen mecanismes d'avaluació per part de l'equip professional o de les persones implicades en el projecte? Feu algun tipus de balanç (social o comunitari) que serveixi com a eina de transparència?

PROPOSTA DE GUIA

PER A L'AUTOAVALUACIÓ DE PROJECTES

Després de descriure aquesta proposta de criteris i indicadors, us proposem que autoavalueu el vostre projecte per tal de reconèixer les vostres pròpies pràctiques transformadores. L'autoavaluació és un procés útil per reflexionar sobre els objectius del projecte, analitzar els seus punts forts i plantejar propostes de millora.

Nom del projecte:

Principals programes, serveis i accions culturals de la vostra activitat:

Abast territorial:

EIX 1. ARRELAMENT TERRITORIAL

1.1 Treball en xarxa i intercooperació:

Amb quines entitats i agents col·laboreu?

Quina tipologia (associacions, cooperatives, administració pública, etc.) i escala (local, comarcal, nacional, etc.) tenen?

1.2 Accions des de les necessitats del territori:

Trebal·leu a partir de les temàtiques o necessitats detectades al territori? Com les heu detectat?

1.3 Accessibilitat i proximitat amb el territori:

Quines accions promoueu per apropar les vostres activitats o productes culturals a la població?

2.2 Foment de dinàmiques comunitàries i associatives al territori:

Quines accions desenvolupau amb metodologies comunitàries i participatives en les vostres activitats o programes? Quins mètodes fomenteu per la participació, la recerca de solucions col·lectives i la implicació de diverses persones en les accions del projecte?

2.3 Foment d'economies comunitàries:

Porteu a terme serveis o intercanvis que no passen per la retribució econòmica? Fomenteu serveis amb empreses de proximitat i de l'economia social i solidària?

2.4 Consciència social i incidència política:

Quines accions porteu a terme per l'impacte polític des de la perspectiva ecosocial, antiracista, feminista? En quin d'aquests eixos té impacte el vostre projecte?

EIX 2. IMPACTE I RETORN SOCIAL

2.1 Diversitat en la participació:

Quins perfils de persones i organitzacions participen del projecte? La participació representa la diversitat del territori?

EIX 3: CURA DE LES PERSONES, PROCESSOS I L'ENTORN

3.1 Sostenibilitat comunitària

Com es forma part de l'organització del projecte?
Com fomenteu la implicació diversa i el sentit de pertinença d'una forma viable i sana? Quines tipologies de participació i implicació contempleu?

3.2 Sostenibilitat col·lectiva i cures:

Es promouen mesures per crear contextos segurs, de confiança i de conciliació? Es compta amb protocols d'acollida, de convivència i de resolució de conflictes? Es defineixen els rols i les funcions de les persones implicades en el projecte?

3.3 Condicions laborals equitatives:

Quines són les condicions laborals de les persones implicades en el projecte? Són equitatives i justes amb totes les persones treballadores i implicades en el projecte? Garantiu la contractació de les persones que participen de les vostres activitats?

3.4 Sostenibilitat ambiental:

Quines accions porteu a terme per avaluar i minimitzar l'impacte ambiental del vostre projecte?

EIX 4. PARTICIPACIÓ I DEMOCRÀCIA

4.1 Diversitat de la base social, perspectiva de gènere i interculturalitat:

Quina és la diversitat de perfils en la base social interna del vostre projecte? Quines accions porteu a terme per fomentar la diversitat de la base social interna del projecte?

4.2 Presa de decisions i gestió del poder:

Com es prenen les decisions i quines accions feu per promoure la participació en el vostre projecte? Quines eines de facilitació utilitzeu en els espais de participació i de presa de decisions?

4.3 Transparència i avaluació:

Existeixen mecanismes d'avaluació per part de l'equip professional o de les persones implicades en el projecte? Feu algun tipus de balanç (social o comunitari) que serveixi com a eina de transparència?

Organitza:

Ateneu Cooperatiu
Catalunya Central

Coordinació i continguts de les sessions:

Promou i finança:

Generalitat de Catalunya
**Departament d'Empresa
i Treball**